

In deze Telganger:

- Voorwoord
- Overige vleermuizen
- Bever en otter
- Dagactieve zoogdieren
- Wintertellingen vleermuizen
- Zoldertellingen vleermuizen
- Hazelmuis
- Braakbalonderzoek
- Jaar van de steenmarter
- Cursusprogramma 2013 voor professionals
- Huiskatten helpen Zoogdierverseniging
- Gezocht: artikelen voor tijdschrift Zoogdier!
- Zoogdierdag
- Agenda

Voorwoord - even voorstellen

In september 2012 is Johan Thissen, programmacoördinator NEM-Zoogdieren, 'verhuisd' naar NABU, waar hij aan de slag is gegaan als teamleider. Vanaf 2007 heeft Johan samen met het NEM-projectteam van de Zoogdierverseniging hard getrokken aan de uitvoering van de diverse meetnetten. Er zijn meetnetten opgehouden te bestaan, maar ook nieuwe bijgekomen, zoals bever/otter en (recent) overige vleermuizen. Wij wensen Johan veel succes in zijn nieuwe baan!

Per 1 november 2012 ben ik de opvolger van Johan. Met een zoogdierachtergrond (NJN, VLEN/svo, diverse VZZ-werkgroepen) voel ik mij een 'oude bekende'. Tot 2001 werkte ik bij diverse adviesbureaus, van 2001 t/m 2008 bij de provincie Noord-Brabant (als coördinator groene wetten) en de afgelopen 4 jaar als adviseur ecologie wederom bij een adviesbureau. In mijn nieuwe functie als teamleider bij de Zoogdierverseniging ben ik ook programmacoördinator NEM.

Met het NEM staan wij de komende jaren voor grote uitdagingen. De bestaande meetnetten willen wij gaan verbeteren, o.a. door het maken van digitale invoerportals. Het meetnet bever/otter is in 2012 opgezet en zal zich vanaf dit jaar gaan bewijzen. NEM Overige vleermuizen staat bijna in de steigers en als alles goed gaat, zal dit vanaf augustus 2013 gaan draaien.

In deze Telganger wordt verslag gedaan van de voortgang van de lopende meetnetten, die wij in samenwerking met de Gegevensautoriteit Natuur, het Centraal Bureau voor de Statistiek en (deels) Sovon (DAZ) in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken uitvoeren. Wij horen ook graag hoe waarnemers deelname aan de verschillende meetnetten ervaren en ik daag jullie graag uit, daarvoor een bijdrage voor de volgende Telganger (oktober) te schrijven!

Hans Hollander

Nieuw meetnet: Overige vleermuizen

Kunnen we binnenkort ook trends berekenen voor deze soort?

Lees verder op pagina 2.

Foto: Rosse vleermuis / © Wesley Overman

Overige vleermuizen

Een nieuw meetnet

Het meetnet 'wintertellingen' is een goed en langlopend lopend meetnet voor vleermuizen. Rosse vleermuizen en ruige dwergvleermuizen worden in dit meetnet helaas niet geregistreerd. Gewone dwergvleermuizen en laatvliegers worden 's winters wel eens gevonden, maar te weinig voor een betrouwbare index. Het zomermeetnet 'zoldertellingen' is gericht op specifieke zolderbewoners. Zowel gewone dwergvleermuizen als laatvliegers worden wel op zolders gevonden, maar weer te weinig voor betrouwbare indexen. Daardoor zijn er geen data over de trend van de genoemde vier soorten.

Met het NEM 'overige vleermuizen' wordt, in opdracht van het Ministerie van EZ en de Gegevensautoriteit Natuur en in samenwerking met het CBS, een nieuw zomermeetnet voor juist deze algemene soorten opgezet. De basis van dit meetnet is het jaarlijks herhaald afleggen van een met de auto gereden transect, met een speciale, automatisch geluiden registrerende 'bat detector', in voor het vaststellen van die soorten geschikt landschap, op voor het vaststellen van die soorten geschikte momenten in seizoen en avond.

Wat gaan we doen?

Er wordt gewerkt in lokale teams, die zelf drie transecten in hun omgeving selecteren die elk twee maal 's avonds in juli en augustus met de op de auto gemonteerde bat detector worden gereden. Een transect heeft een lengte van ongeveer 30 km, die worden afgelegd met een snelheid van ongeveer 25 km per uur. De transecten kunnen zo praktisch mogelijk worden gekozen, over wegen kiezen waarop met relatief lage snelheid veilig gereden kan worden, rekening houdend met andere op te zetten of al aanwezige routes in de omgeving.

Na enige instructie kunnen ook mensen meedoen, die nog geen of weinig verstand hebben van vleermuizen en/of het waarnemen en determineren van vleermuizen met detectors. Het is natuurlijk wel zo dat vervolgens de verzamelde geluidsdata moeten worden verwerkt in de zin van determinatie van soorten en aantallen. Hiervoor is speciale software beschikbaar waarvoor aparte trainingen worden gegeven. Data kunnen worden geupload naar een website, waarop elk team de eigen resultaten kan terugzien en waarop ook landelijk gegevens over routes en trends worden weergegeven.

Foto: Ruige dwergvleermuis /
© Wesley Overman

Wanneer start het nieuwe meetnet?

De voorbereidingen voor het NEM Overige vleermuizen zijn gestart eind 2012 en inmiddels in volle gang. Er wordt onderzoek gedaan naar het beste type automatische vleermuisdetector en er wordt door 3 testteams proefgereden op autotransecten. De handleidingen voor het project zijn in concept klaar en worden door de 3 teams uitgetest. Voor de zomer van 2013 vindt een evaluatie plaats en wordt door de opdrachtgever de knoop doorgemaakt of het nieuwe meetnet in de nazomer van 2013 definitief van start kan gaan. Houdt hiervoor de website en de nieuwsbrief van de Zoogdiervereniging in de gaten: zodra je je kunt aanmelden voor dit nieuwe meetnet, zal daar uitvoerig richtbaarheid aan gegeven worden! Voorlopig is het dus nog even afwachten

Hans Hollander

Bever en otter

In drie jaar tijd worden alle waterschappen benaderd om deel te nemen aan het verzamelen van bevergegevens en het doorgeven van ottersporen in nieuwe gebieden. Vorig jaar zijn negen waterschappen benaderd en allen hebben aangegeven mee te willen werken. Dit jaar zijn wederom negen waterschappen benaderd en ook zij hebben aangegeven mee te werken aan het meetnet. Eind 2013 zullen de laatste zeven waterschappen benaderd.

Bever

Bij de bever geven de waterschappen op niveau van kilometerhokken door waar in hun werkgebied bevers verblijven. Deze gegevens worden aangevuld met waarnemingen van de leden van de bever- en otterwerkgroep van de Zoogdiervereniging (CaLutra). Op dit moment zijn de waterschappen de gegevens voor 2012 aan het verzamelen.

Otter

Bij de otter geven de waterschappen een melding door als ze sporen in een gebied vinden waar voorheen geen sporen van otter werden aangetroffen. Leden van CaLutra worden dan in de wintermaanden ingeschakeld om het gebied te inventariseren, zodat een beeld ontstaat in welke kilometerhokken de otter voorkomt. Op dit moment is de periode voor het veldwerk (oktober tot en met maart) afgelopen. Aan de otterinventariseerders daarom de vraag om hun gegevens uiterlijk 15 april aan hun regio coördinator aan te leveren.

Hoewel het beeld voor de otter nog niet compleet is, lijkt het er wel op dat de otter zich sneller verspreidt dan verwacht werd. Uitbreiding is al aangetoond richting het noorden van Friesland, richting het oosten van Drenthe tot aan Dwingeloo (en verder?). Ook Flevoland wordt door de otter veroverd.

Vilmar Dijkstra

Foto: Otter / © Ernst Dirksen Fotografie

Dagactieve Zoogdieren

BMP-tellers

Eind mei worden de zoogdiergegevens die door de tellers van SOVON worden verzameld aan het CBS geleverd. Aan alle BMP-tellers daarom de vraag om indien ze dit nog niet hebben gedaan, hun tellingen door te geven. Dat kan tegenwoordig heel gemakkelijk via de website van SOVON en daarvan wordt volop gebruik gemaakt. Ook als er geen zoogdieren zijn gezien is dat belangrijk om te weten. Als een dergelijke nultelling niet wordt doorgegeven, dan wordt het behandeld als een ontbrekende waarneming en schat het CBS het aantal individuen van de verschillende soorten in dat plot.

Konijntellingen duinen

Op dit moment wordt door het CBS de indexen en trends van de konijntellingen in de duinen over 2012 bepaald. In het najaarsnummer zullen de resultaten daarvan worden gepresenteerd. Op moment van schrijven zijn de voorjaarsstellingen vol in gang. We zijn heel benieuwd hoe de konijnen de lange winter hebben doorstaan. Ze hebben het in ieder geval niet gemakkelijk aangezien de lage temperaturen de grasgroei nagenoeg stil hebben gelegd (gras groeit bij temperaturen boven de 5-7 gr. C).

Vilmar Dijkstra

Foto: Haas / © Ernst Dirksen Fotografie

Wintertellingen vleermuizen

De telperiode voor de wintertellingen is inmiddels achter de rug. We zijn benieuwd hoe de lange winter heeft uitpakt voor het aantal getelde vleermuizen. Zo worden in relatief koude en lange winters vaak wat meer grootoren geteld. Langzamerhand komen de eerste resultaten al binnen en het is verassend dat hier en daar weer vale vleermuizen zijn opgedoken. Deze winter werden ze naast de gebruikelijke groeven in Zuid-Limburg ook weer buiten de zuidelijkste provincie aangetroffen: Gelderland, Utrecht en Zuid-Holland. In Duitsland blijken de aantallen vale vleermuizen aardig toe te nemen en dat zelfs tot aan de grens met Nederland. Het lijkt daarom hopelijk slechts een kwestie van tijd voordat we weer een zomerkolonie mogen verwelkomen. Maar daar hebben we natuurlijk een ander meetnet voor.

Aan alle tellers de vraag om, indien ze dit nog niet hebben gedaan, hun tellingen op de daarvoor bestemde formulieren naar hun provinciaal coördinator te sturen.

Vilmar Dijkstra

Zoldertellingen vleermuizen

De telgegevens van 2012 zijn recent aan het CBS geleverd. Binnenkort zullen de indexen en trends voor ingekorven vleermuis en grijze grootoorvleermuis beschikbaar komen. Deze worden tezamen met de getelde aantallen opgenomen in het najaarnummer van de Telganger. Onderstaand worden de resultaten weergegeven van de verspreidinggegevens die met dit meetnet worden verzameld.

De kaarten geven (met uitzondering van de grijze grootoor en ingekorven vleermuis) het beeld van de zolders die afgelopen drie jaar zijn bezocht (periode 2010-2012). Baardvleermuizen werden in deze periode met name aangetroffen in het zuiden van het land: Zuid- en Midden-Limburg en het zuiden van Brabant. Er werd echter ook een zolder met baardvleermuizen gevonden in het westen van Drenthe.

Zolders met dwergvleermuizen werden door het gehele land aangetroffen. Opvallend is het relatief hoge percentage door dwergen in gebruik zijnde zolders in Groningen. Terwijl in Zuid-Limburg en Zeeuws-Vlaanderen juist sprake is van een relatief lage bezettingsgraad. Mogelijk hangt dit samen met het doorgaans koelere klimaat in het noorden, waardoor ze kiezen voor de relatief warmere zolders van grotere gebouwen. In het zuiden gebruiken de dwergen mogelijk meer woonhuizen als verblijfplaats. Net als de dwergvleermuizen wordt de laatvlieger door het gehele land aangetroffen. Ook hier valt op dat de bezettingsgraad in Zuid-Limburgse zolders laag is.

De meervleermuis is tot op heden alleen aangetroffen op zolders in het noorden van het land (Friesland en Groningen). In andere delen van het land blijken meervleermuizen meer in woonhuizen te bivakkeren. De watervleermuis is op een aantal zolders in Groningen en Drenthe aangetroffen. Waarbij vooral de drie zolders in Groningen opvallen. Doorgaans wordt deze soort in holle bomen aangetroffen. Waarom ze niet in andere delen van Nederland op zolders zijn aangetroffen is niet geheel duidelijk. Mogelijk heeft dit te maken met het grotere aanbod aan holle bomen buiten Groningen.

Van de vale vleermuis werd mest op een zolder in Zuid-Limburg aangetroffen. In de winter wordt deze soort ook (af en toe) buiten Limburg aangetroffen (Gelderland, Utrecht, Overijssel, Zuid-Holland), maar de verblijfplaats in de zomer blijft onbekend. Sinds de negentiger jaren van de vorige eeuw zijn geen zomerverblijfplaatsen meer bekend. De indexen van de wintertellingen laten een toenemende trend zien en in Duitsland blijkt de soort ook toe te nemen. Dat vergroot de kans dat de vale vleermuis in de komende jaren op meer plekken gaat opduiken.

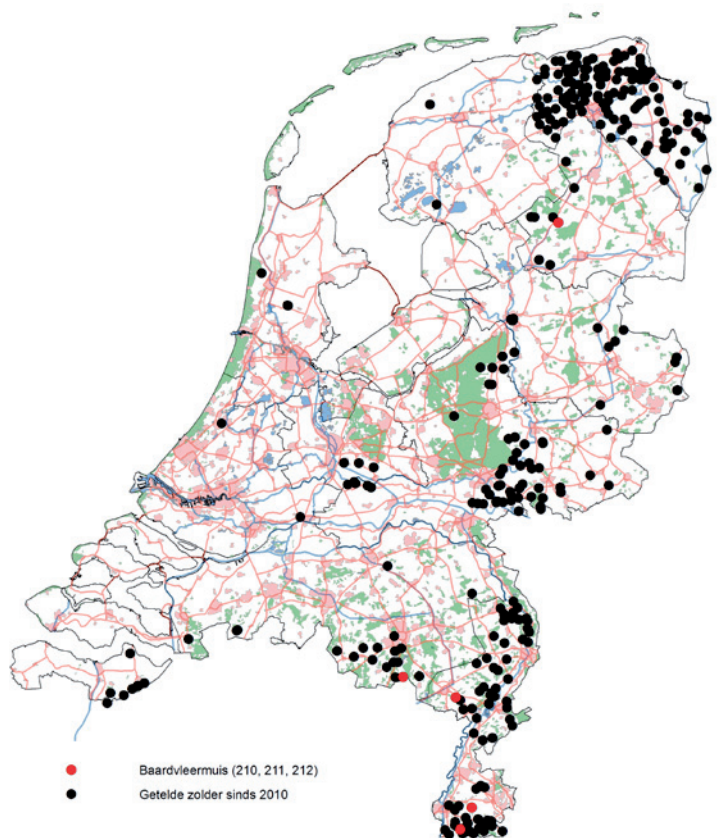
De gewone (of bruine) grootoorvleermuis wordt op de meeste bezochte zolders aangetroffen verspreid over het gehele land. Hoe anders is dat voor de grijze grootoorvleermuis. Deze soort wordt de laatste decennia alleen in de drie zuidelijkste provincies aangetroffen. Voor 1970 werd de soort ook aangetroffen in Gelderland (Betuwe).

De ingekorven vleermuis is afgelopen jaren in Limburg en Noord-Brabant aangetroffen. In Limburg liggen twee grote kraamkolonies, een kleine kraamkolonie en een enkele zolder waar wel eens een individu is waargenomen. In Brabant gaat het om twee zolders waar wel eens een individu is waargenomen.

Verdere opbouw van het meetnet

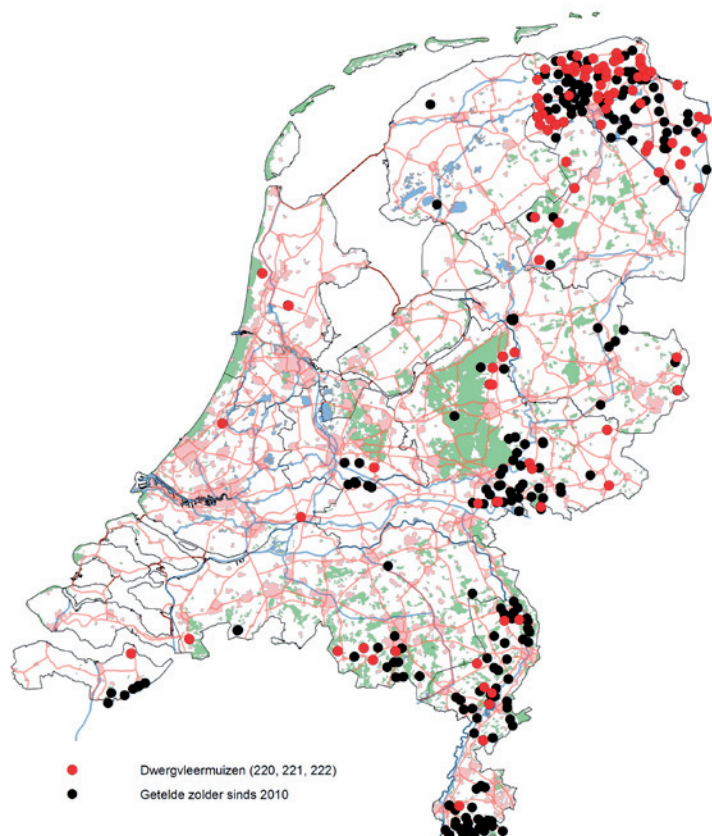
Deze zomer wordt met behulp van studenten het zoldermeetnet verder uitgebreid. In Limburg gaan twee studenten op zoek naar meer zolders met grijze grootoren en ingekorven vleermuizen. In Friesland zal een student een inventarisatie maken van het voorkomen van vleermuizen op zolders. In Utrecht en Noord- en Zuid-Holland worden dagen georganiseerd waarop een aantal zolders bezocht zal worden.

Vilmar Dijkstra

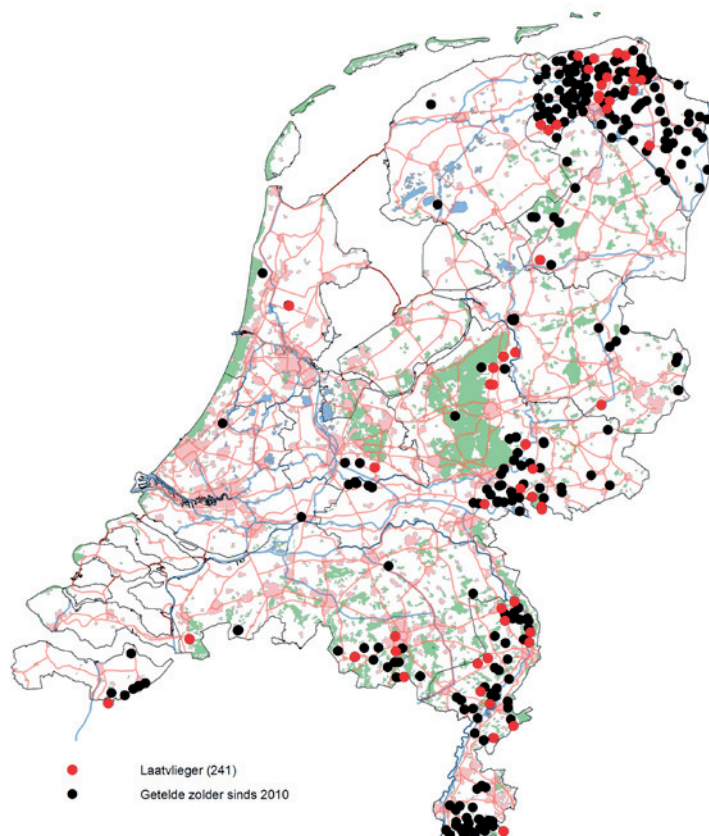

Figuur 1: Verspreiding baardvleermuis sinds 2010 op basis van zoldertellingen.

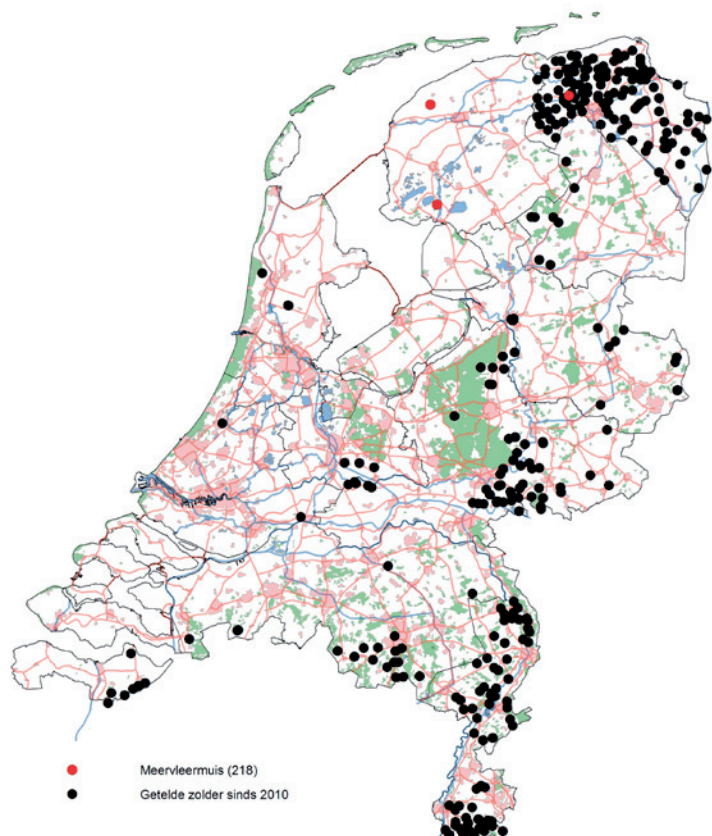
Zoldertellingen vleermuizen (vervolg)

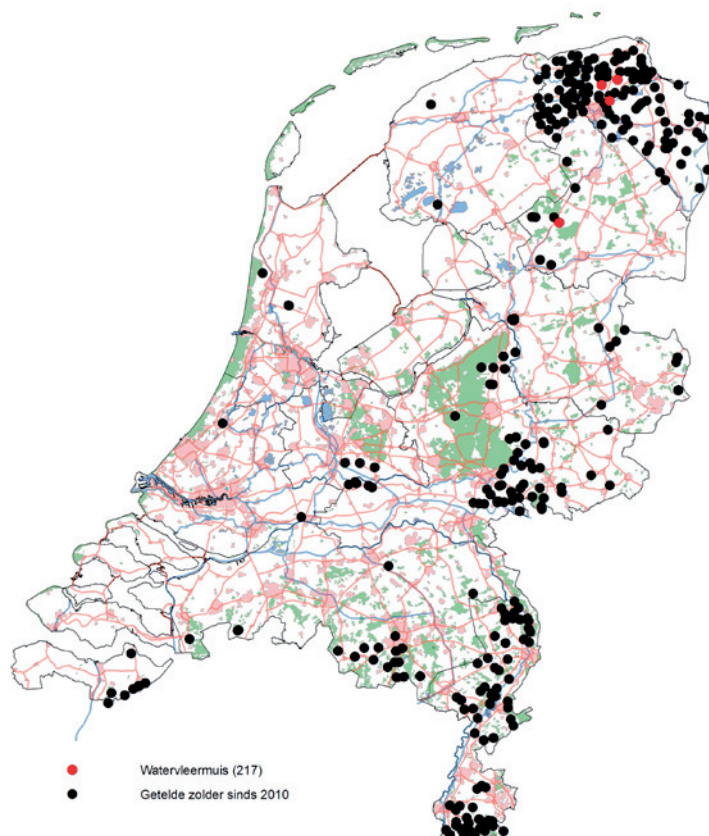
Figuur 2: Verspreiding dwergvleermuis sinds 2010 op basis van zoldertellingen.

Figuur 3: Verspreiding laatvlieger sinds 2010 op basis van zoldertellingen.

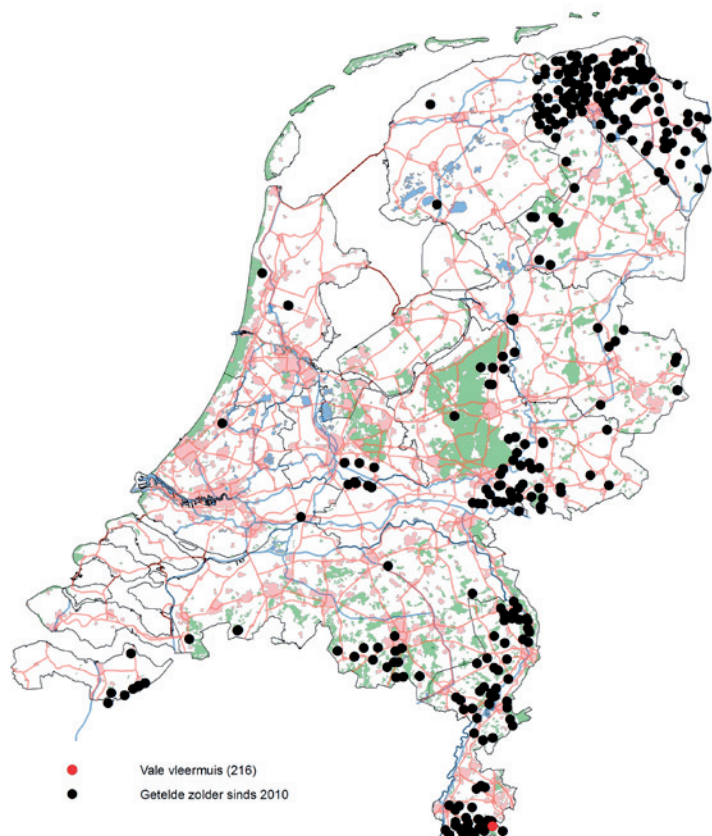

Figuur 4: Verspreiding meervleermuis sinds 2010 op basis van zoldertellingen.

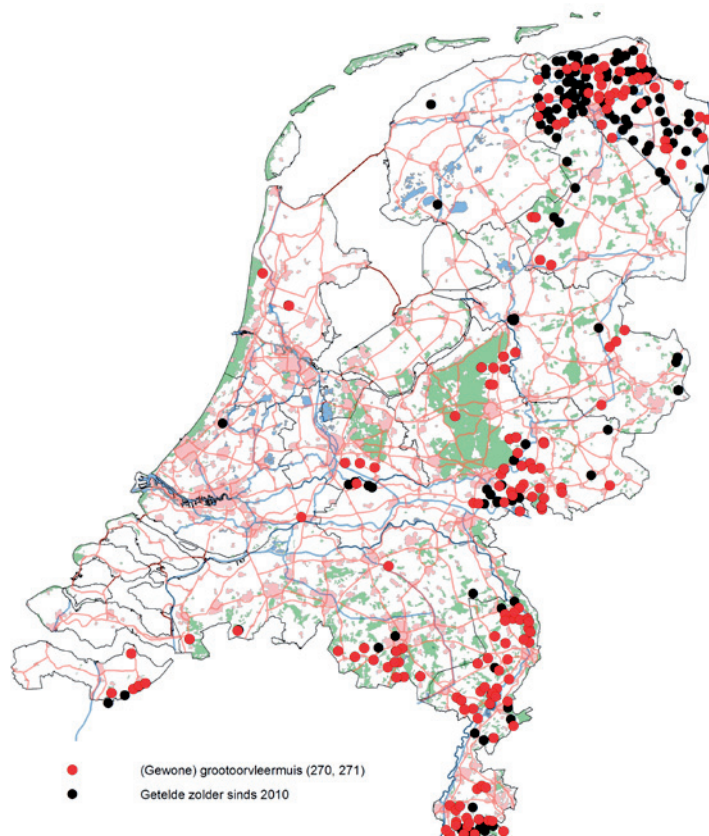

Figuur 5: Verspreiding waternvleermuis sinds 2010 op basis van zoldertellingen.

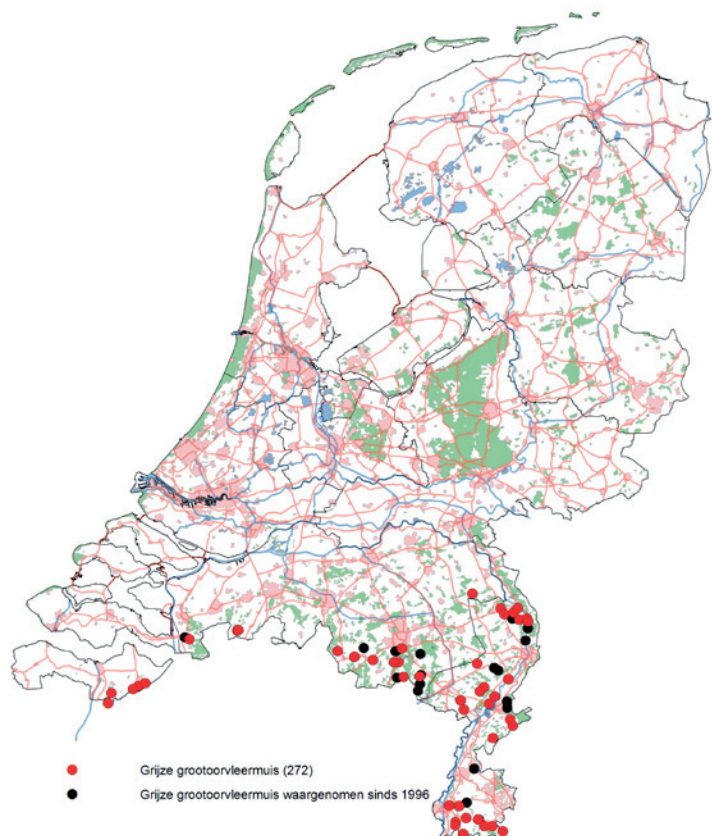
Zoldertellingen vleermuizen (vervolg)

Figuur 6: Verspreiding vale vleermuis sinds 2010 op basis van zoldertellingen.

Figuur 7: Verspreiding gewone grootoorvleermuis sinds 2010 op basis van zoldertellingen.

Figuur 8: Rode stippen: zolders waar afgelopen drie jaar grijze grootoorvleermuizen zijn aangetroffen. Zwarte stippen: zolders waar sinds 1996 grijze grootoorvleermuis is aangetroffen, maar niet in de afgelopen drie jaar.

Figuur 9: Rode stip: zolder waar afgelopen drie jaar ingekorven vleermuis is aangetroffen. Zwarte stip: zolder waar sinds 1984 ingekorven vleermuis is aangetroffen, maar niet in de afgelopen drie jaar.

Hazelmuis

Jaarlijks worden in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring door vrijwilligers hazelmuisnesten geteld. De nesten zijn indicatief voor aantallen dieren, zodat we aan de hand van die tellingen kunnen volgen hoe het met de hazelmuispopulatie in Nederland gaat.

Voorafgaand aan het telseizoen was er begin september een 'slaapmuizen' middag in Vijlen in het dienstgebouw van Staatsbosbeheer. Op het programma stonden de resultaten van het NEM hazelmuismeetnet over 2011. Daarnaast waren er diverse presentaties: Jörg Schlichter (universiteit Dresden en Natuurhistorisch Museum Luxemburg) vertelde in het kader van zijn promotie onderzoek over Slaapmuizen in Luxemburg. Laura Kuipers & Janneke Scholten (HAS Den Bosch) presenteerden hun onderzoek naar voedsel van de eikelmuisen van het Savelsbos. Jip Ramakers (Nederlands Instituut voor Ecologisch Onderzoek) ging in op de Hazelmuis en vegetatiebeheer.

Van half september tot half november zijn er door 12 vrijwilligers 20 transecten gecontroleerd op aanwezigheid van hazelmuisnesten.

De resultaten van de tellingen van 2012 worden gepresenteerd in de Telganger van het najaar van dit jaar.

Nestbuizen

Een groot aantal vrijwilligers die hazelmuisen tellen in het kader van het NEM, hebben de afgelopen seizoenen ook één of meerdere transecten met nestbuizen gecontroleerd. De nestbuizen waren opgehangen in het kader van het 3-landen-park (zie voor meer info www.3landenpark.eu). Een zeer veelomvattend project waarbij diverse organisaties en overheden, waaronder Ark, Bureau Natuurbalans, DLG, Provincie, Natuurpunt en de Zoogdiervereniging, meer aandacht hebben besteed aan de Hazelmuis. De nestbuizen zijn opgehangen om op diverse locaties gemakkelijk(er) Hazelmuisen te inventariseren. Ondanks het magere seizoen, zijn toch op meerdere locaties Hazelmuisen in de nestbuizen gevonden. Mogelijk dat de komende jaren de tellingen met nestbuizen worden voortgezet om een beter beeld te krijgen van het effect van allerlei beheermaatregelen die momenteel door particulieren, Ark, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Limburgs Landschap worden uitgevoerd. Nestbuizen blijken een makkelijke en laagdrempelige manier om Hazelmuisen te inventariseren.

Neeltje Huizenga

Foto: Hazelmuis / © Erika Loonen

Braakbalonderzoek

In het afgelopen seizoen is weer een groot aantal data van muizen en spitsmuizen toegevoegd aan de braakbaldata-base van de Zoogdiervereniging.

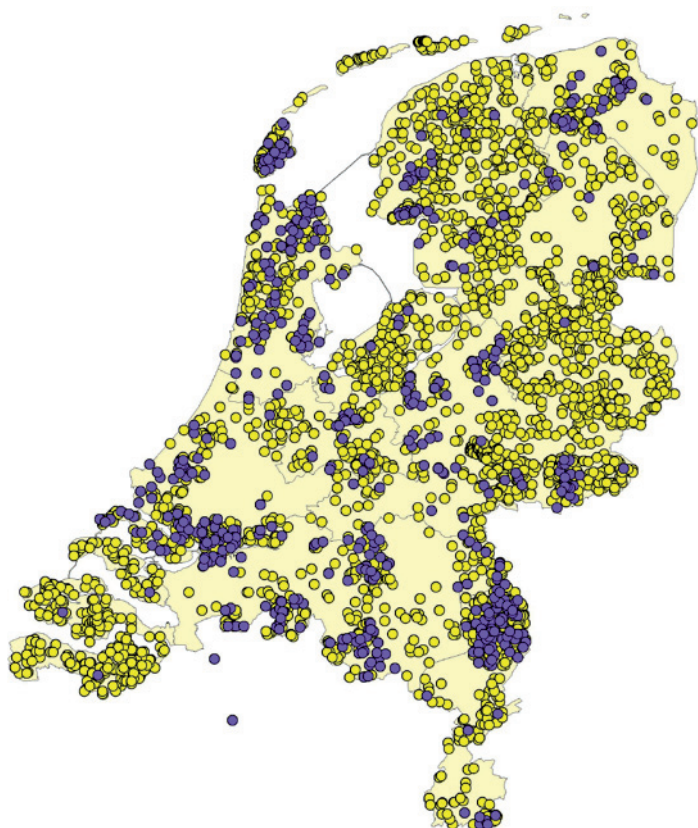
Hieronder worden de resultaten van het afgelopen seizoen weergegeven voor waterspitsmuis, veldspitsmuis, rosse woelmuis, ondergrondse woelmuis, aardmuis, noordse woelmuis en grote bosmuis. Naast nieuwe data vanuit het braakbalonderzoek komen ook gegevens binnen als vangsten en vondsten, maar deze zijn niet in de verspreidingskaarten van de soorten opgenomen.

In 2012 is gestart met een nieuwe periode van zes jaar om de landelijke verspreiding van een aantal belangrijke soorten muizen en spitsmuizen in beeld te brengen. Het betekent dat in die periode wordt geprobeerd van elke kerkuillocatie in Nederland een voldoende groot monster (minimaal 150 prooien) te bemachtigen. Dit minimale aantal van 150 prooien is belangrijk om ook iets te kunnen zeggen over het niet-aanwezig zijn van een soort. Wanneer een soort ergens aangetroffen wordt (en dat kan al in een enkele braakbal) levert dat een stip op de kaart. Maar we beweren dat we minimaal 150 prooien nodig hebben om te kunnen zeggen dat een soort niet aanwezig is binnen het jachtgebied van een kerkuil.

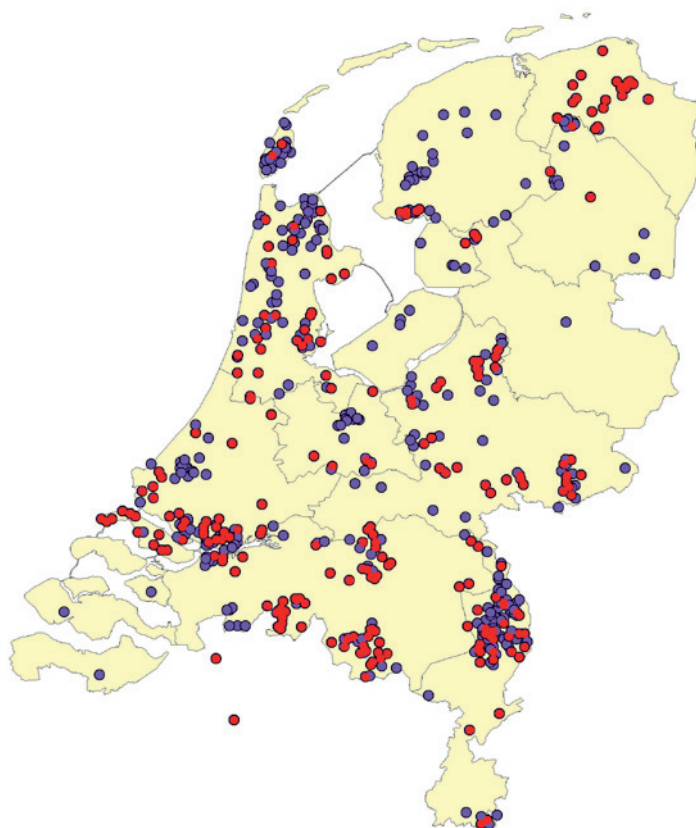
Onderstaande figuren maken duidelijk vanuit welke gebieden er afgelopen seizoen al goede partijen zijn binnengekomen en waar de komende jaren nog inspanningen gedaan moeten worden om uiteindelijk in 2018 weer een goed algemeen beeld te hebben.

Figuur 1 geeft alle partijen uit seizoen 2012 (blauw) met op de achtergrond alle partijen vanaf 2000 (geel). In Noord-Holland en op Texel zijn al veel van de bekende kerkuillocaties bemonsterd, wat ook geldt voor Noord-Limburg en delen van Noord-Brabant en Zuid-Holland.

Wanneer we kijken naar de grootte van de partijen uit 2012, zien we dat een groot deel van deze partijen minder prooien bevatten dan de gewenste 150. Figuur 2 geeft alle partijen uit seizoen 2012 (blauw) en alle partijen uit diezelfde periode met minimaal 150 prooien (rood). Het betekent dat alleen van deze laatste locaties zogenaamde 'nul-punten' voor soorten bepaald kunnen worden. In de figuren 3 t/m 9 worden van een aantal soorten muizen en spitsmuizen naast positieve waarnemingen deze nul-punten gegeven.

Figuur 1: Partijen uit 2012 en die vanaf 2000.

Figuur 2: Partijen uit 2012.

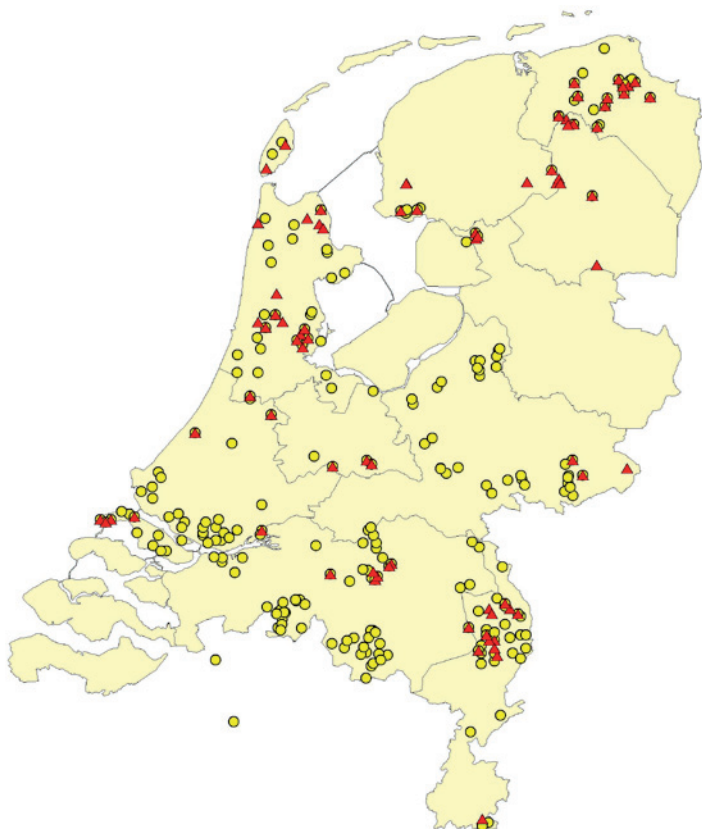
Braakbalonderzoek (vervolg)

Waterspitsmuis

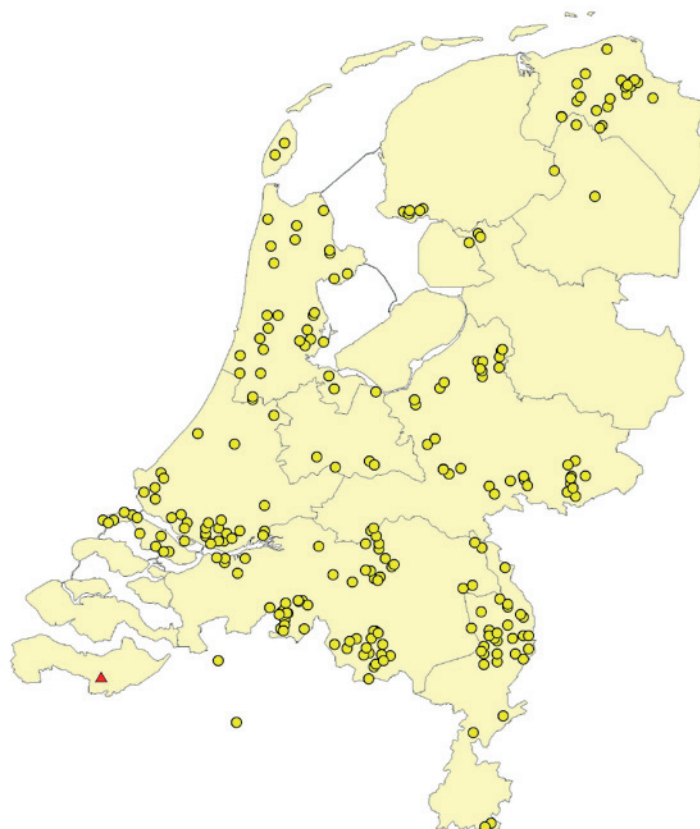
Figuur 3 geeft de vondsten van waterspitsmuis in seizoen 2012 (rood) met op de achtergrond alle nul-punten (geel) vanuit datzelfde seizoen (partijen met minimaal 150 prooidieren). Opvallend is het grote percentage locaties in Groningen en het midden van Noord-Holland met waterspitsmuis; goede gebieden voor de soort. Tegelijkertijd valt op dat waterspitsmuis ontbreekt in een groot gedeelte van het grensgebied van Noord-Brabant en België, in zuidelijk Zuid-Holland en op de Veluwe.

Veldspitsmuis

Figuur 4 geeft de enkele vondst van een veldspitsmuis in seizoen 2012 (rood) met op de achtergrond de nul-punten van 2012 (geel). Er komt de komende tijd ongetwijfeld nog voldoende materiaal binnen, maar in seizoen 2012 is er slechts één partij vanuit Zeeuws-Vlaanderen (gelukkig met veldspitsmuis) gemeld, terwijl uit het andere deel van Nederland waar de soort aanwezig is (noordoost Overijssel - zuidoost Drenthe) nog geen nieuwe data bij de Zoogdiervereniging zijn binnengekomen.

Figuur 3: Waterspitsmuis

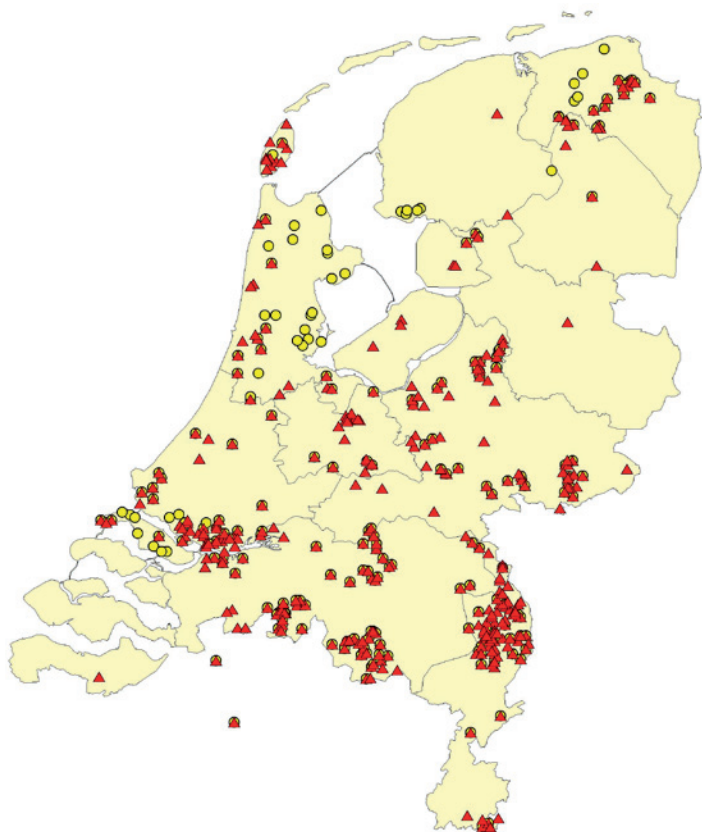
Figuur 4: Veldspitsmuis

Rosse woelmuis

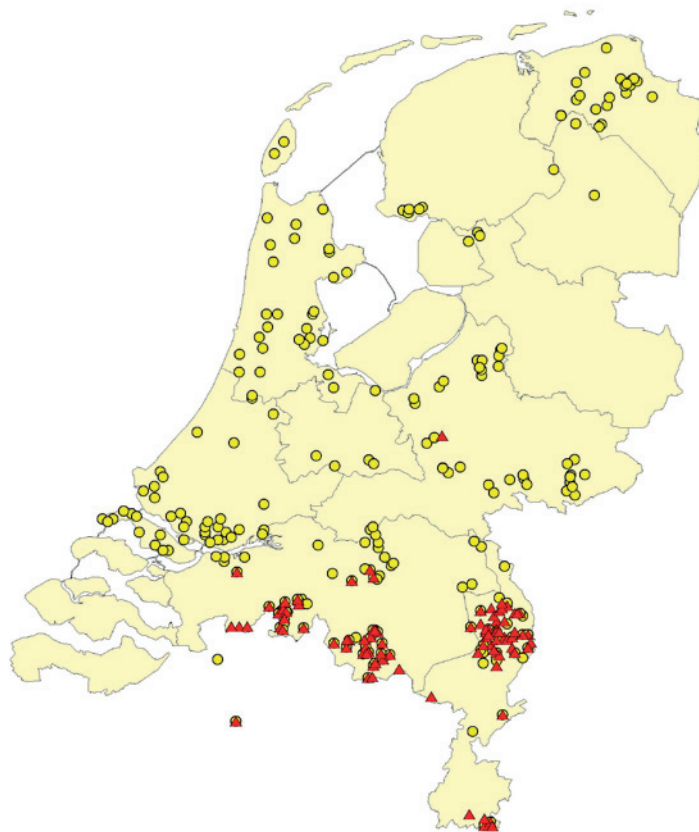
Figuur 5 geeft de verspreiding van de algemeen voorkomende rosse woelmuis in seizoen 2012 (rood) met op de achtergrond de nul-punten van 2012 (geel). Buiten een aantal eilanden is de rosse woelmuizen in de meeste gebieden in Nederland aan te treffen. Duidelijk is het (nog) ontbreken van de soort in Noord-Holland buiten de duinstreek. Daarnaast is er de opvallend entree van rosse woelmuizen op Goeree Overflakkee, die via de Brouwersdam de zuidwestpunt van het eiland hebben weten te bereiken. De verwachting is dat de soort Goeree snel zal weten te koloniseren, wat ongetwijfeld ten koste zal gaan van de noordse woelmuis.

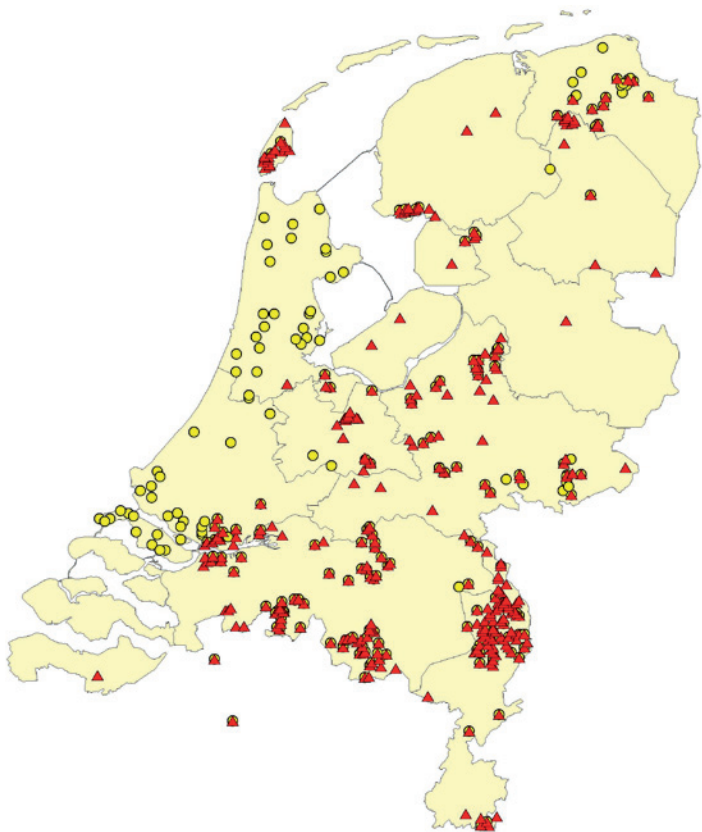
Foto: Rosse woelmuis / © Wesley Overman

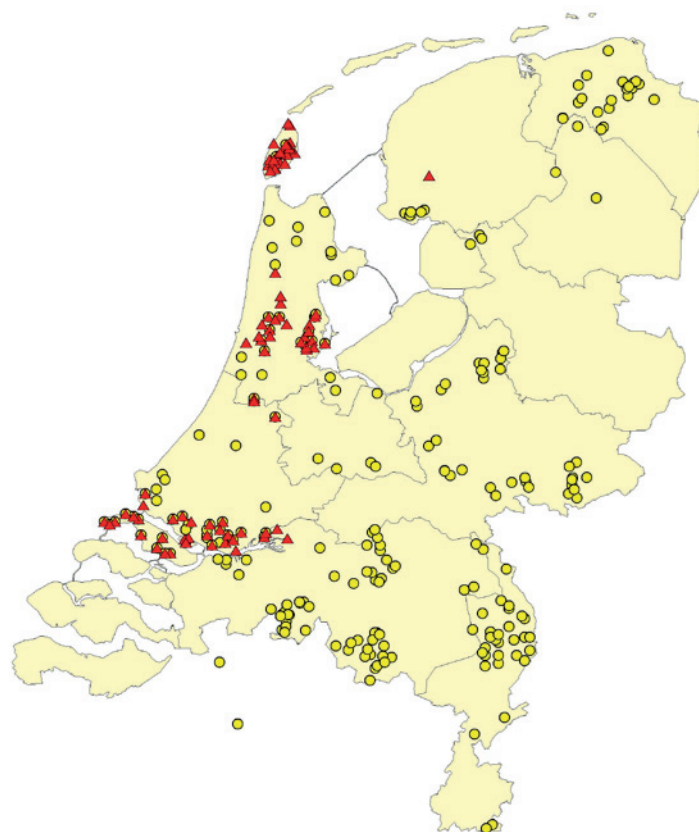
Figuur 5: Rosse woelmuis

Figuur 6: Ondergrondse woelmuis

Figuur 7: Aardmuis

Figuur 8: Noordse woelmuis

Braakbalonderzoek (vervolg)

Ondergrondse woelmuis

Figuur 6 geeft de verspreiding van de ondergrondse woelmuis in seizoen 2012 (rood) met op de achtergrond de nul-punten van 2012 (geel). De zuidelijke verspreiding van de soort komt hier duidelijk naar voren. Wat opvalt is het grote percentage van de onderzochte locaties waar de soort aanwezig is. Vanuit de omgeving van Winterswijk, het enige gebied boven de grote rivieren waar ondergrondse woelmuizen kunnen worden gevonden, zijn in seizoen 2012 nog geen nieuwe data binnengekomen.

Aardmuis

Figuur 7 geeft de verspreiding van de zeer algemeen voorkomende aardmuis in seizoen 2012 (rood) met op de achtergrond de nul-punten van 2012 (geel). Duidelijk is het ontbreken van de soort in Noord-Holland boven het Noordzeekanaal en in het westelijk gedeelte van Zuid-Holland. Op Goeree Overflakkee is de soort, anders dan rosse woelmuizen, gelukkig nog niet gearriveerd.

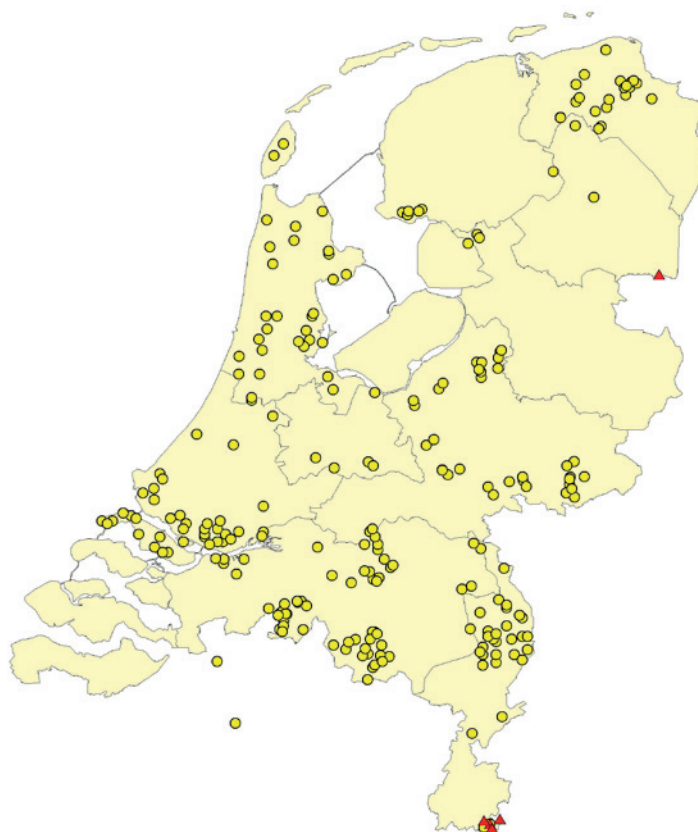
Noordse woelmuis

Figuur 8 geeft de verspreiding van onze endemische noordse woelmuis in seizoen 2012 (rood) met op de achtergrond de nul-punten van 2012 (geel). De soort komt verspreid voor in het merengebied van Friesland, op Texel, in Noord-Holland-midden, in de plassenengebieden van Utrecht en Zuid-Holland en op een aantal eilanden in de delta en in de Biesbosch. Binnen dit verspreidingsgebied zijn binnen seizoen 2012 al flink wat nieuwe data verzameld. In Friesland en Zeeland wordt breed verzameld en geanalyseerd; de data zullen de komende tijd ongetwijfeld aan de braakbaldatabase van de Zoogdiervereniging kunnen worden toegevoegd.

Grote bosmuis

Figuur 9 geeft de verspreiding van de grote bosmuis in seizoen 2012 (rood) met op de achtergrond de nul-punten van 2012 (geel). De soort, die momenteel met een grote uitbreiding van zijn areaal bezig is, is in 2012 in braakballen uit slechts twee gebieden bekend, maar uit vangsten en doodvondsten weten we dat er inmiddels ook grote bosmuizen aanwezig zijn in zuidoost Groningen en in het grensgebied van Gelderland, Overijssel en Drenthe met Duitsland. Tot 2005 was de soort in Nederland alleen bekend vanuit de omgeving van de Vijlenerbossen in zuidelijk Limburg, maar sindsdien is er een opmars naar het westen vanuit Duitsland op gang, waarvan het interessant is te bepalen hoe snel deze gaat en waar hij ophoudt...

Dick Bekker

Figuur 9: Grote bosmuis

Foto: Ondergrondse woelmuis / © Wesley Overman

Jaar van de steenmarter

De Zoogdierverseniging heeft 2013 uitgeroepen als Jaar van de Steenmarter. Het doel van dit jaar is het Nederlands publiek kennis laten maken met de zich uitbreidende steenmarter als zoogdiersoort in de eigen omgeving en te voorzien in de informatie-behoefte in geval van (mogelijke) overlast.

De steenmarter behoort tot de groep van de marterachtigen, net als de otter, de das, de boommarter, de bunzing, de hermelijn en de wezel. Hij is ongeveer even groot als een kat, maar slanker en hij staat lager op zijn poten. De steenmarter heeft een vaalbruine vacht met een doorgaans witte, gevorkte bief die uitloopt tot op de voorpoten. Daarnaast heeft de steenmarter een roze neuspunt en een grijswitte ondervacht, die door de dekvacht heen schemert. De veel op de steenmarter lijkende en ook in ons land voorkomende boommarter heeft doorgaans een meer afgeronde, vaak gelige bief. Echt verschillend is de donkere neuspunt, de bruingrijze ondervacht en de grotere oren bij de boommarter. Kenmerkend voor beide marters is de lange, ruige pluimstaart.

Op de steenmarter werd vroeger veel jacht gemaakt. Enerzijds gold hij als rover van pluimvee, anderzijds was de mens verzot op zijn prachtige pels. Tot 1942 stond de wet bejaging toe, sindsdien is de jacht op dit dier verboden. Het dier was bijna uitgestorven, niet alleen door de jacht, maar ook door de toenemende intensivering van de landbouw. Daarom is de steenmarter beschermd in de Flora- en faunawet.

Pas in de jaren tachtig van de vorige eeuw nam het aantal weer toe en niet alleen in het landelijk gebied. Binnen zijn verspreidingsgebied kan men steenmarters ook in dorpen en steden aantreffen. Blijkbaar schuwt dit dier het leven in de nabijheid van de mens niet; hij is een zogenaamde cultuurvolger geworden. Meestal wordt een steenmarter niet opgemerkt. Maar soms maken ze hun aanwezigheid nadrukkelijk kenbaar waardoor ze voor overlast kunnen zorgen.

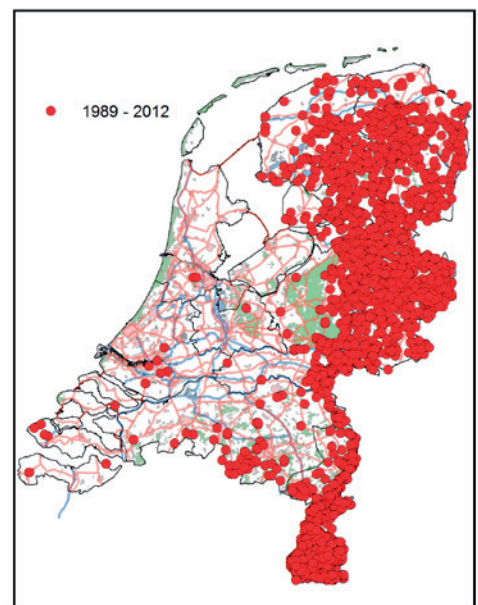
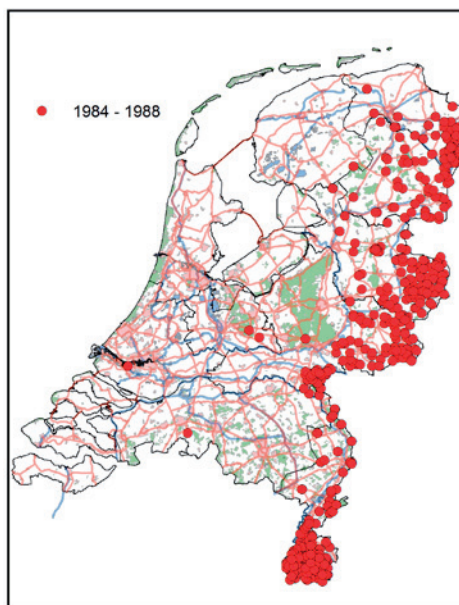
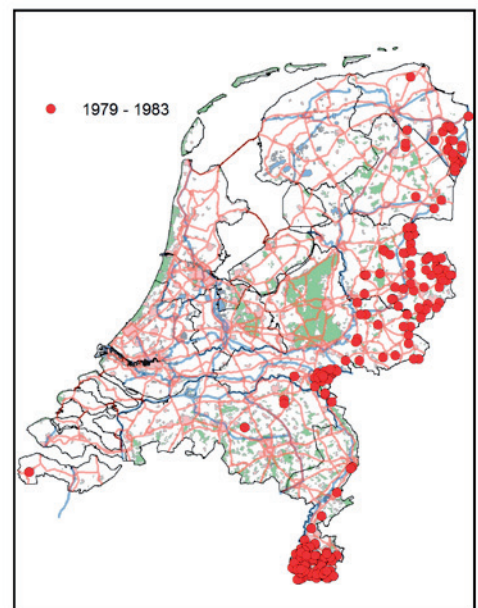
Het feit dat de steenmarter een beschermde soort is maar tegelijk overlast kan veroorzaken, maakt goede informatievoorziening cruciaal. Des te meer omdat de steenmarter bezig is aan een opmars en snel op meer plaatsen in Nederland zal voorkomen. In die gebieden is men niet gewend om met steenmarters samen te leven en bij een groter aantal steenmarters zal ook de overlast (en de angst daarvoor) toenemen.

Om te voorkomen dat mensen van het kastje naar de muur worden gestuurd (zoals nu het geval is), wil de Zoogdierverseniging een centraal informatiepunt (website) instellen. Niet alleen met informatie over de steenmarter als soort, maar met name ook om met tips over hoe met steenmarters is samen te leven. Dit zal ook bijdragen aan een groter draagvlak onder de Nederlandse bevolking voor de steenmarter.

Kijk op www.jaarvandesteenmarter.nl voor meer informatie.

Steenmarter verschillende periodes

Cursusprogramma 2013 voor professionals

Ook in 2013 verzorgt het bureau van de Zoogdierverseniging weer een scala aan cursussen voor professionals. Vooral op het gebied van vleermuizen en een praktische omgang met natuurwetgeving. Alle aangeboden cursussen hebben een wetgevingscomponent. Uiteraard wordt altijd de meest actuele stand van zaken belicht, zoals wat betreft de nieuwe natuurwet die wordt ontwikkeld.

Op <http://www.zoogdierverseniging.nl/cursussen> staat het programma voor 2013.

Cursus vleermuizen en planologie

Op 5, 12 en 19 november is de driedaagse cursus Vleermuizen en Planologie. Deze cursus is er voor (veld)medewerkers van ecologische adviesbureaus, ecologen, planologen en projectleiders van m.e.r.-bureaus, en van overheden die met vleermuizen, ruimtelijke ingrepen en wetgeving te maken krijgen. Doordat zowel opdrachtgevers als opdrachtnemers deelnemen, ontstaat een unieke leersituatie. Cursisten beschikken na afronding van de cursus over actuele kennis van ecologie en landschapsgebruik van de Nederlandse vleermuizen, de wetgeving, vleermuisinventarisatiemethoden en kunnen deze kennis inzetten in hun eigen situatie.

Ga voor meer informatie en aanmelden naar <http://www.zoogdierverseniging.nl/node/1055>

Workshop Praktisch natuurbeheer voor levensgemeenschappen

Met een samenwerkingsverband van Sovon, De Vlinderstichting, Zoogdierverseniging, FLORON, European Invertebrate Survey – Nederland, Stichting Bargerveen, Wildernistrek, de afdeling Milieukunde van de Radboud Universiteit Nijmegen en RAVON, is een reeks praktische workshops opgezet over het beheer van acht levensgemeenschappen: Kustduinen, Beekdalen, Heide en hoogveen, Laagveenmoerassen, Rivierenlandschap, Heuvelland, Agrarisch cultuurlandschap, Urbane natuur.

Per levensgemeenschap is er een op zichzelf staande workshop, bestaande uit twee cursusdagen; half theorie, half praktijk. U kiest dus de workshop(s) over de levensgemeenschap(en) van uw interesse. De cursusdagen hebben een interactief karakter en worden begeleid door drie docenten vanuit de organiserende partijen. Het veldgedeelte wordt in de meeste gevallen bovendien begeleid door een lokale beheerder of deskundige. Daarmee zijn er dus volop kansen om van gedachte te wisselen en zaken vanuit diverse soortgroepen en gezichtspunten te belichten. Voor meer informatie en aanmelden: www.ravon.nl/natuurbeheer

Huiskatten helpen Zoogdierverseniging

De Zoogdierverseniging roept al een aantal jaren kattenbezitters op: laat ons weten, wat vangt uw kat? De huiskat kan namelijk een belangrijke bijdrage leveren om een beeld te krijgen van de verspreiding van verschillende muizensoorten in Nederland. Nieuwe meldingen zijn nog altijd welkom!

Tot nu toe zijn er al heel veel reacties op de oproep binnengekomen. We komen op 25 verschillende soorten. Niet alleen 6 muizensoorten en 3 spitsmuizen (waaronder de zeldzame waterspitsmuis) maar ook 5 soorten vleermuizen en andere zoogdieren als bruine en zwarte rat, bunzing, wezel, konijn en zelfs een reekalfje.

Alle binnenkomende foto's worden door een soortdeskundige bekeken. De soorten worden vanaf de foto gecontroleerd en vervolgens aan zoogdierdatabank. In de meeste gevallen was goed te zien welke soort het was.

Prooien van katten worden gemeld via de link op www.zoogdiergezien.nl. Zorg dat de muis goed zichtbaar is, maak dus een foto van dichtbij waarop in elk geval details (staart, kop en oren) goed te zien zijn.

Gezocht: artikelen voor tijdschrift Zoogdier!

Leden van de Zoogdierverseniging en de Zoogdieren en vleermuiswerkgroep van Natuurpunt ontvangen vier keer per jaar Zoogdier. Met mooie foto's en unieke artikelen is Zoogdier het enige tijdschrift over in het wild levende zoogdieren.

Heeft u een (idee voor een) artikel voor Zoogdier neem dan contact op met de redactie van Zoogdier via redactie.zoogdier@zoogdierverseniging.nl.

Zoogdierdag

Op zaterdag 20 april a.s. is in Nijmegen de jaarlijkse landelijke Zoogdierdag met in de pauze de Algemene Ledenvergadering. Het thema van de dag is 'zoogdiersuccessen' en er staan diverse interessante lezingen op het programma. De dag is gratis toegankelijk maar aanmelden is verplicht.

09.30-10.00 Inloop met koffie

10.00-10.05 Opening door dagvoorzitter Hans van Dord (voorzitter Zoogdierverseniging)

10.05-10.15 Jaar van de Steenmarter en daarna? Stefan Vreugdenhil (Bureau van de Zoogdierverseniging)

10.15-10.45 "Big Brother is watching you": een blik in het leven van marterachtigen met cameravallen. Erwin van Maanen (Werkgroep Kleine Marterachtigen en Werkgroep Boomarter Nederland)

10.45-11.15 CSI in de polder: E-DNA. Jelger Herder (RAVON)

11.15-11.45 Vleermuisvriendelijke verlichting. Herman Limpens (Bureau van de Zoogdierverseniging)

11.45-12.00 Zomerkamp 2013: Bulgarije! Kees Mostert (Veldwerkgroep)

12.00 -13.15 Lunch

tegelijkertijd Algemene Ledenvergadering (12.15-13.15 uur)

* De stukken kunnen vanaf ongeveer een week voor de ledenvergadering worden gedownload van de website van de Zoogdierverseniging of worden opgevraagd bij het secretariaat.

13.15-13.45 Succes of catastrofe: de huisspitsmuis op Texel. Richard Witte (NOZOS)

13.45-14.15 De otter is terug! Hugh Jansman (Alterra)

14.15-14.45 Wolven snel in Nederland? Leo Linnartz (ARK)

14.45-15.00 Pauze

15.00-15.15 Zoogdieratlas in ontwikkeling. Jos Teeuwisse

15.15-15.45 Het zoeken naar Bechsteins vleermuiskolonies vanuit Nederland naar Vlaanderen. René Janssen (VLEN)

15.45-16.15 1000 pluizers en 30.000 prooidieren: succesvol braakballen pluizen in Noord- en Zuid Holland. Nico Jonker

16.15-16.20 Sluiting door dagvoorzitter

16.20-17.30 Afsluitende borrel in Natuurplaza (kantoor Zoogdierverseniging)

Locatie en aanmelden

Natuurplaza

Linaeusgebouw, Radboud Universiteit Heyendaalseweg 137, Nijmegen

Aanmelden via info@zoogdierverseniging.nl

(ook voor eventuele lunch à €10,-)

Agenda

April

donderdag, 18 april, 2013 Braakbalpluisavond Noord-Holland

We starten 18.00 met een (vegetarische) maaltijdsoep en sluiten om 21.00 af. Kijk voor meer informatie op <http://uilenballenpluizen.nl/NH/agenda.php>.

Organisatie: Landschap Noord-Holland / Locatie: Rechte Hondsboschelaan 24a, 1851 HM Heiloo

Contact: Dorien Hoogeboom / Telefoon: 088-0064464

zaterdag, 20 april, 2013 Landelijke Zoogdierdag en ALV

Zie pagina 15 voor details en het programma.

Juli

dinsdag, 23 juli, 2013 Veldwerkgroep: Zomerkamp Bulgarije

Het zomerkamp van de Veldwerkgroep (VWG) van de Zoogdierverseniging gaat dit jaar naar de Westelijke Rhodopen in het zuiden van Bulgarije. Traditiegetrouw staat dit VWG kamp gepland in de zomer en wel 23 juli – 2 augustus.

Organisatie: Veldwerkgroep zoogdierverseniging / Kosten: € 250,- (Studenten € 150,-) excl reiskosten

Contact: Janny Resoort / E-mail: jannyresoort@hotmail.com

Website: <http://www.zoogdierverseniging.nl/veldwerkgroep>

September

zaterdag, 21 september, 2013 Egelweekend 2013

Op 21 en 22 september is het 'Egelweekend 2013'. Tijdens dit weekend roept de Zoogdierverseniging iedereen op om waarnemingen van egels door te geven, bijvoorbeeld uit eigen achtertuin of buurt.

Organisatie: Zoogdierverseniging / E-mail: info@zoogdierverseniging.nl / Telefoon: 024-7410500

Website: <http://www.zoogdierverseniging.nl/egelweekend>

Oktober

dinsdag, 1 oktober, 2013 Cursus natuurwetgeving voor groenbeheerders

Groenbeheer, dierplaagbeheersing en door de Flora- en faunawet beschermde soorten zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Werken volgens een gedragscode voorkomt dat ontheffingen moeten worden aangevraagd bij het Ministerie. Dit maakt werken met beschermde soorten dus veel gemakkelijker. Maar groenmedewerkers hebben hier wel specifieke kennis voor nodig.

De ontwikkelingen ten aanzien van de nieuwe natuurwetgeving maken onderdeel uit van de cursus. Een nieuwe wet levert vaak vragen op. In de cursus is mogelijkheid antwoord te krijgen op deze vragen.

Organisatie: KAD, Stichting RAVON en Zoogdierverseniging / Locatie: Wageningen / Kosten: €425,-

Contact: Stefan Vreugdenhil (Zoogdierverseniging) / E-mail: stefan.vreugdenhil@zoogdierverseniging.nl

Telefoon: 024-7410500 / Website: Website KAD

Zaterdag 26 oktober, 2013 VLEN-dag

Jaarlijkse landelijke bijeenkomst voor vleermuisliefhebbers met korte voordrachten en presentaties van sprekers, boekenverkoop en tijd om inzichten en ervaringen met andere vleermuisliefhebbers uit te wisselen.

Organisatie: Vleermuiswerkgroep Nederland / Contact: René Janssen, anomalus@gmail.com

Website: www.vleermuis.net

Centraal Bureau voor de Statistiek

GEGEVENS AUTORITEIT
NATUUR

Colofon. Ieder half jaar rapporteert de Zoogdierverseniging over verrichte activiteiten, actuele zoogdiergerelateerde ontwikkelingen en de voortgang van de monitorings (NEM)- en verspreidingsonderzoeken (VONZ) in de "Telganger". Het monitorings- en verspreidingsonderzoek aan Nederlandse zoogdieren is mede mogelijk gemaakt door financiering door de Gegevensautoriteit Natuur. Partners in de monitoringsonderzoeken zijn SOVON en het Centraal Bureau voor de Statistiek.

De basis van elke Telganger is de database van de Zoogdierverseniging. Deze is gevuld met gegevens die zijn verzameld door vele vrijwilligers, medewerkers van de Zoogdierverseniging, leden van werkgroepen van de Zoogdierverseniging en waarnemingen die zijn binnengekomen via de websites <http://waarneming.nl> en <http://www.telmee.nl>. Alle waarnemingen worden door de Zoogdierverseniging beoordeeld op juistheid, voordat deze in de database komen en uiteindelijk in de Nationale Database Flora en Fauna.

Adres: Zoogdierverseniging, Natuurplaza (gebouw Mercator 3), Toernooiveld 1, 6525 ED Nijmegen

Telefoon: 024-7410500

Website: www.zoogdierverseniging.nl, www.telmee.nl en www.vleermuis.net

